

III CICLE DE VISITES GUIADES PER INCA 2012-2013 XIV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS D'INCA

VISITA 1: HISTÒRIA DEL CEMENTERI (dormidor) D'INCA. 1820-1870

Data: 14 de desembre de 2013.

Hora: 10 h.

Punt de trobada: davant el Cementeri Municipal d'Inca.

Ponent: Gabriel Pieras Salom, cronista oficial i Arxiver Honorari d'Inca.

Resum

L'enterrament dels cadàvers ve de l'edat més llunyana de la història de la humanitat. Ja en l'antiguitat, les necròpolis se situaven fora de les ciutats i pobles, però no lluny i en llocs de pas, i evitaven així l'oblit dels seus avantpassats i, a la vegada, garantien la seguretat d'aquests llocs sagrats.

Dins el món cristià les persecucions obligaren a enterrar els cadàvers d'aquests cristians a catacumbes, que eren galeries baix terra. L'origen dels cementeris, com a institucions cristianes de Roma, on la llei de les Dotze Taules ordenava que cap cadàver fos enterrat dins la ciutat. El concili de Trento ja permetia que algunes persones fossin enterrades dins les esglésies. A poc a poc hi anaren enterrant molta gent, segons les seves possibilitats econòmiques. La venda d'espais o capelles a les parròquies, esglésies conventuals, constituí una bona font d'ingressos.

Els més rics compraven molt de terreny, per exemple a l'altar major o a tota una capella. Així fins que els pobres eren enterrats just davant o al costat de dites esglésies o convents. Aquest terreny tenia el nom d'"ES SAGRAT".

A poc a poc l'autoritat veu que no és gaire higiènic tal costum, i els reis Carles III i Carles IV, ben assessorats, manen que es construeixin cementeris fora dels poblats, per la Reial cèdula o Reial ordenança de 5 de novembre de 1796.

A Inca arriben ordres, i no serà fins a l'any 1820 que s'inauguri aquest cementeri on ara som. Es compra un bocí de terra, a més d'un quilòmetre lluny del centre d'Inca, i s'hi comença a enterrar (llegirem l'acta d'inauguració). La gent inquera no estava contenta, però ben aviat va entendre que era una bona decisió. Hi ha certs documents que ens diuen que alguns enterraments ja es

feien a l'antic cementeri dels franciscans, que estava situat al trast que fou Cinema Novedades, avui esbucats.

El nou, no gaire ben atès durant 40 anys (1820-1860), fou reformat a partir de l'any 1860. Es construïren sepultures a la plaça actual, per cert molt gran i, gradualment, deixaren d'enterrar dins la terra i les famílies anaren comprant sepultures, però no deixant de comprar trasts per seguir enterrant dins sepultures fondes i generalment empedrades.

VISITA 2: GEOGRAFIA LITERÀRIA D'INCA. INCA A LA POESIA DEL PARE MIQUEL COLOM, TOR.

Data: 11 de gener de 2014.

Hora: 10 h.

Punt de trobada: plaça d'Espanya.

Ponent: Miquel Pieras Villalonga, historiador.

Resum

1. LA MUNTANYA

Avui la muntanya
té una cosa estranya.

La seva claror
és tan viva i clara,
que sembla una cara
rentada amb sabó.

I les puntes dretes
són com ganivetes
que lluen al sol.

Si avui, caragol,
fossis a la muntanya
i hi treies la banya,
potser t'hi veuria,
perquè està tan neta,
que tota coseta
d'aquí s'hi destria.

Dalt, a l'entrelluu,
tallant el blau cruu,
s'hi albiren tres pins
drets com tres fadrins
a punt de ballar...
Taral·larà!

Dansau,
pins,
dins
el blau!
Gener de 1958
(VEU DE L'EDAT, 1975)

2. NEVADA

Em llev del llit, peresa subjugada,
i, feta la pregària a nostre Déu,
per la finestra guait i veu l'ull meu
la meravella de la gran nevada.

Claror de lluna solidificada;

flòbia a flòbia, ambiciosa neu,
tot nostre paisatge el t'has fet teu,
embolcallant-lo amb vesta immaculada.

Blancor de neu i ensems blancor de lluna:
dues blancors que pareixeu sols una
absterció amorosa de bon Déu!

És ja tan lletja nostra baixa terra,
que fretura l'albor de l'alta serra!
Doncs, benvenguda, puritat de neu!
(DARRERS BATECS, 1985)

3. TEMPESTA D'ESTIU

És bell de nit sentir la tempestat
de llamps i trons! Per la finestra oberta
entra el viu centelleig que els ulls desperta
i l'espetic retruny llarg i esquerdat.

Trontolla tot a cada fort esclat
com si, rompent la llei que hi ha establerta,
nostra bolla del món vers la fi incerta
hagués son rodolar ja començat.

Mes són simples esplais de la natura
que a mi no em fan ni la menor paüra...
"Això és calor", sol dir-se i el dit no és fals.

És per a mi la crepitant tempesta
com el final d'una estiuença festa
amb focs, no d'artifici, naturals.
(POEMES DE SENECTUT, 1982)

4. SANT ABDON I SANT SENÉN

Dècima

Quan eixorda la xigala
i ja es sent trepig d'agost;
quan botets pega el llagost
i l'oronella bat l'ala;
quan de fruit madur s'exhala
sana olor que arreu s'estén;
quan la monja que l'encén
té la tasca ja ben llesta...
enjoien Inca de festa
Sant Abdon i Sant Senén.
(APÈNDIX, 1984)

5. SANT ABDONS I SANT SENÉN HUMORÍSTICA

Sant Abdon i sant Senén:
viviü massa a l'antigüea!
us exposaré una idea;
preneu-la, si plau s'entén.

La gent us fuig. Fa calor
i tothom se'n va a la platja.
allà hi corre, fresc, l'oratge
i es pot pegar un capficó.

I us diré què és que heu de fer
si us deixa la gent inquera:
anau, darrera, darrera,
de cap a la mar també!

Us llogau allà un piset;
per a dos homes poc basta.
Hi haurà gent de bona casta;
no patireu fam ni set.

De dia passejareu
per damunt la blanca arena;
entre tants jaguts d'esquena
així mateix passareu!

Anau alerta als esquits!
I si veis cap cosa rara,
amagau un poc la cara;
no quedeu empegueïts!

Posau-vos, estreta als ulls,
la mà sense retxillera;
que no us temptàs la mirera
dels qui van quasi despulls!

I minvada la calor,
tornau a vostra capella;
oblidau aquell o aquella
qui us feien dubtosa olor.

Els sants no solen pecar;
mes, si sou escrupulosos,
massa bé ho teniu: frissosos,
anau-vos-ne a confessar!
(POSTDATA, 1988)

6. LES FESTES. EN TO POPULAR

Xigales xeremies,
música de juliol;
a l'ombra de les figueres
para a des-suar-se el sol.

I cauran les quatre gotes
que es beurà el nou paperí;
no se n'ompliran les botes
d'aquesta aigua feta vi!

Serà el temps de les vacances
i la gent, cuiro dins la mar;
programes segons usances,
que ningú ja llegirà.

La pobralla i la vellura
a Inca només roman;
els qui tenen ja... frescura
a la mar a augmentar-la van.

I us mancarà companyia,
Sant Abdon i sant Senén?
Queda encara amor que atia
el foc i la flama encès!

I si l'hora tan funesta
fos, que ja ningú vengués
a honrar la vostra festa,
esquelets de bons inquers

de les tombes s'alçarien,
amb permís de la Mort
i, oh sants Patrons, us darien
un extrem, petit conhort!

I ja us he fet la glosada,
sant Senén i Sant Abdon...
Serà l'última vegada?
Qui ho sap? Ara el sol ja es pon!

I a sol post vendrà la basca
que minvarà amb el ventall;
i jo seguiré en la tasca
fidel a l'antic treball
(DARRERA VOLUNTAT, 1990)

7. TEMPS DE FIRES A INCA

Quasi ja no fa capvespre;
fuig molt prest el sol poruc.
No esmussa les dents la nespra
perquè ja és estat sant Lluç.

Els codonys molsuts groguegen,
i es veuen dins els cistells
esclata-sangs que sanguegen,
cogomes i picornells.

Va tornant rossa l'oliva;
i dins el matí humit
se sent la volada esquiva
del tord i cantar el rupit.

Un diumenge, altre diumenge

i encara un tercer. Traüt.
Qui bada o castanyes menja;
qui ha comprat, qui ha venut...

I passades les tres fires
i els "rosaris" de Tots Sants,
i el dissabte amb fum i espines
dels foguerons dels infants,

se'n ve, també un poc fierera,
santa Maria Major,
la major Madona inquera,
gloriosa d'antigor.

Alegria de campana;
església de gom en gom.
"Mare d'Inca –el cor demana-,
beneïu-nos, tots hi som".

Llums i parament solemne,
calent d'or; sermó enlairat
amb la glòria, al temps indemne,
dels grans fills de la ciutat.

És una roda que gira,
cada any del mateix tenor:
Sant Lluç, diumenges de fira,
santa Maria Major.

I la bella temporada
del fireig fa el darrer tro
quan s'acluca, amb la diada,
el truíer del Dijous-bo.

Novembre de 1958
(VEU DE L'EDAT, 1975)

8. SANTA MARIA LA MAJOR. JO HO RECORD...

Ja ha fet els setanta anys que us coneixia:
nomeu Santa Maria la Major!
Tres diumenges de fira, antic pregó
de la gran festa a vós, Verge Maria.

Completes i repic: i s'encenia
amb teia beneïda el fogueró;
eren la flama i l'ablamat tió
un do amorós que el poble us ofería.

L'endemà, altar fumat i cantoria;
de vos un bell sermó a la gent que omplia
vostra casa. No ho sou vós "casa d'or"?

I ara pujat ja al cim de la vellesa,

de vós, Mare, conserv la brasa encesa
i afegesc llenya al fogueró del cor!
(DARRERA VOLUNTAT, 1990)

9. DIJOURS-BO

Com corre el temps! Un altre Dijous-bo!
Amb quins ràpids esquis l'any ens llenega!
Sembrat d'ahir i avui ja ets a la sega;
fulgura el llamp i es sent totd'una el tro!

Com una gran campana d'ampla so
gen de tot vent el Dijous-bo congrega
dins la nostra ciutat. Tothom gemega
de manca de diners. Manca...! És ver això?

Gemecs i més gemecs. Mes a la fira
tot món hi ve. I passejant-se mira
i compra a elevats preus. Sense diners?

Quin mentir ingenu i falses contarelles!
Que parlin clarament frits i porcelles!
¿O és que són gratuïts nostres cellers?
(APÈNDIX, 1984)

10. EL NOM D'INCA

Inca, nom fort, tal volta una deixalla
de la llengua del poble que visqué
dins nostres talaiots. Deixem de fer
esment del ca, del savi la rialla.

Inca, nom fort, so de l'acer quan malla
damunt l'enclusa, el braç dur del ferrer,
la rella que obrirà el vast sementer
del blat amb molt de gra i escassa palla.

Inca, nom fort, del qual en fa memòria
l'Alt Rei En Jaume en sa famosa història,
on diu que l'alqueria és la major.

Inca és nom de vibració ferrenya!
Lluny, doncs, la falla de les dents estrènyer!
Inca mereix més seriós honor!
(TALAIOTS, 1982)

11. CARRER DE SANT FRANCESC

Així com era fa uns setanta anys

Carrer de Sant Francesc! L'antic carrer
que el temps per segles llargament numera:
una casa endavant, l'altra endarrera;
portals rodons o d'ansa de paner...

Carrer de Sant Francesc, que de primer
carrer no fores, sinó sols drecera

que, estreta i anguilejant, mes sens voltera,
menaves al Convent foraviler.

Carrer de Sant Francesc! La teva història,
¿qui em sabia contar? Si faig memòria
de ta clara vellesa amb mots poc certs;

si dins aquest humil sonet figures,
sens l'erudició de ben segures
dades, ignor si hi guanyes o si hi perds!
(REQUESTALLES, 1983)

12. "CARRER MAJOR" D'INCA

Fa cinquanta anys i busques

Famós "carrer Major"! Allà, els magatzems
més grans; allà, les tendes o botigues;
entre les més modernes, les antigues:
queviures, teixits, mobles... tot ensems.

Famós "carrer Major"! L'Amor a dos remes
hi barquejava amb les amics i amigues;
anaven i venien, sens fatigues;
d'això, quan hi ha curolla, no te'n tems.

Famós "carrer Major"! Quantes parelles
contemplares un temps que, com abelles,
aquí xuclaren les primeres flors!

Famós "carrer Major"! Ja no te'n resta
res de quan eres gran sala de festa
on l'amor verdadera unia els cors!
(REQUESTALLES, 1983)

12. VELLS NOMS DE CARRERS D'INCA

Som maniàtics de les coses noves;
ens gira el darrer vent; gust malaltís
que avui el pa d'ahir troba estantís.
Deim quilograms i mai quintars ni arroves.

Antics noms de carrer! Els de "Garroves",
"Murta", amb olor de festa, "Paradís",
"Sant Bartomeu", de llarg, suau pendís,
i, prenent a la dreta, el de les "Coves".

Hi ha per allà prop el de la "Roca";
tirant amunt ve el "Monges", les tancades;
i tirant per avall, el de la "Font".

Cada nom de carrer algun fet evoca
i són tots junts les persistents arcades
llegant de nostra història el vetust pont.
(APÈNDIX, 1984)

13. HUMOR. AQUELLA PLAÇA

És sempre nostra dèria i gran mania
noms de carrers i places canviar;
allò que arriba avui, demà se'n va;
rosa fresca al matí, al vespre és mustia.

Encara fa pocs anys que Inca tenia
un gran espai per a un fi singular;
espai que ara no es gosa anomenar;
espai no exempt de certa poesia.

Tenia son bell nom, "Plaça dels porcs"!
¿No feim "porcades" tots i grolleries?
¿No deim "això fa porc" molt freqüentment?

¿Quins poden gloriar-se d'esser aixorcs
de "grunys" i moltes d'altres "porqueries"?
"Plaça dels porcs"! El nostre monument!
(DONCS QUAN?, 1986)

14. EL LLEDONER DE LES MONGES TANCADES

Arbre que poses mallorquinitat
dins el silenci de la clastra antiga;
munt d'espessa verdor que l'ombra amiga
ofrenes al qui puja tot suat!

Avui, onze de juny, t'he contemplat,
lledoner esplèndid. Ton brancatge abruga
un bell redol. A mi, com a tu, em lliga
al vetust monestir fonda amistat.

A tu de més enrere et ve. Ta soca,
buida i torçada, d'anys i d'anys evoca
vida d'asceta i muda oració.

Ai! si igualment ta excelsa saviesa
hagués ja assimilat i en ma vellesa
dins mi brostàs l'ascètica ufanor!
(TALAIOTS, 1982)

15. ELS MOLINS DEL SERRAL

Glòria eren del Serral els set molins
com unes set gegantes margarides
al tronc de les set torres presumides,
amoixades pel vent de dits tan fins!

Mes, ¿què he sentit contar a pobles veïns
sobre "set lladres..."? Indignants mentides!
Te l'enveja les ungles malaïdes
més que les dels mateixos escorpins!

Vells molins del Serral! Ja ni polsina

us queda del blat xeixa fet farina,
de quan s'omplia el sac sota el blanc broll!

Ai molí meu, que no mols poesia!
Ai margarida, tan gentil un dia!
Ara de tu sols resta el sec capoll!
(TALAIOTS, 1982)

16. MOLINS D' "ES SERRAL"

Vells molins d'"Es serral"! Vostra vellesa
tot l'any moleu silenciosament...
Farina obscura, gra d'enyorament;
empolsegada teranyina estesa...

Vells molins d'"Es serral", que de tristesa
us moriu cada dia, lentament;
ja sens velam que al ritme fresc del vent
dansava, vanitós de sa grandesa.

Vells molins d'"Es serral"; sou mutilats
de la guerra del temps; pobres, mancats
fins d'un petit roses de blat o xeixa!

Vells molins d'"Es serral": teniu, ocult,
vostre coret malalt; i jo l'auscult
i percep l'amargor de vostra queixa!
(POSTDATA II, 1989)

17. FAMOSOS CELLERS D'INCA

Famosos cellers d'Inca, avencs de vi,
compartiments de botes congrenyades,
cavernes mig obscures, carregades
del baf que exhala el suc sense aigualir.

Famosos cellers d'Inca, del festí
epulonenc, sabor de les fritades:
llenques de fetge, lleu, butza..., adobades
amb pebre, que la set fan revenir.

Famosos cellers d'Inca, grans paelles
ensafranades i cruixents porcelles
que volen del bon vi rajant la font.

Famosos cellers d'Inca: bé es seuria
a vostres taules, en pagesa orgia,
ran de Bacus, son déu, Anacreont.
(POEMES DE SENECTUT, 1982)

18. TEMPLES DE BACCHUS. APUNT

Temples de Bacchus sou, antics cellers,
guarnits d'altars de botes congrenyades;
aixetes generoses, avesades
a omplir barrals i bòtils i pitxers.

Temples de Bacchus, vells cellers inquers;
per a gent de pertot, taules paradès;
de tabac i vinassa, concentrades
olors, i fum, munífics encensers.

Temples de Bacchus; i feligresia
devota del sarau i l'alegria
que un bon menjar i bon vi donen al cor.

Soroll de plats, culleres i forquetes;
xerrim i crits, rialles, mamballetes;
i encara més avui, el "Dijous-bo".
(ENCARA NO, 1986)

19. REBROLL FRANCISCÀ

En el 75è aniversari d'estada del TOR a l'antic Convent de Sant Francesc d'Inca.

El gran antic convent amb enyorança
plora pels fills que iniquament li han pres;
nous estadans venguts l'han tot malmès,
perdent de sagrat lloc fins la semblança.

¿I ja no li roman gens d'esperança?
¿Ni entre la cendra un caliuet encès?
Es diria que no; no queda res
d'allò que un jorn tengué tanta puixança.

Mes un nou tany Francesc hi pot plantar
que es torni un arbre i s'ompli de poncelles
i branques que s'estenguin terra enllà...

Noms dels primers rebrots: Pare Cerdà,
formant comunitat amb Fra Caselles
i el sagristà novell, Fra Baltasar.
(DARRERS BATECS, 1985)

VISITA 3: TORRENTS I INUNDACIONS

Data: 22 de febrer de 2014.

Hora: 10 h.

Punt de trobada: carrer de Cabrit i Bassa (placeta de darrera el monestir de les monges tancades).

Ponent: Joan Estrany Bertos, geògraf.

Resum

1.

Estructura general de les conques de drenatge que afecten la ciutat d'Inca.

- a) Geomorfologia estructural.
- b) Geomorfologia fluvial.
- c) Geomorfologia antròpica.

2. **Intercalació de la xarxa fluvial a la xarxa pluvial: el torrent de la carretera de Mancor.**

- a) Manca d'estructures tradicionals de conservació de sòls.
- b) Xarxa pluvial inadequada: embornals i col·lectors urbans.

3. **Mandrava: d'espai rural a llacuna artificial... o d'inundació?**

- a) La capçalera del torrent de Cantabou: albellons i sèquies.
- b) El barri des Blanquer: l'entrada del torrent de Cantabou dins el casc urbà.

4. **La tintoreria de Can Fiol i la plaça Antoni Fluxà: espai fluvial relict en ple casc urbà.**

- a) El plànol de 1808 de Sebastià Sans i els ponts del torrent de Cantabou.
- b) La barriada de les Vies del tren: urbanització a principis del segle XX.
- c) El pont del camí de Lloseta.

5. La Gran Via i el torrent de Cantabou: d'espai hortofrutícola a espai d'inundacions.

VISITA 4: EL MÓN DE L'ESPORT A INCA

Data: 8 de març de 2014.

Hora: 10 h.

Punt de trobada: davant el Camp Nou del Constància.

Ponents: Andreu Quetglas, periodista i director del setmanari *Dijous*.

Resum

1. Els orígens de l'esport a Inca: ciclisme

- a) FC Inca – Atletisme – FC Inquense – CD Constància
- b) El Constància i els "Grans" del futbol espanyol
- c) Primer partit Constància – CF Barcelona

2. Palmarès del Constància – Joventut Sallista

- a) Partits de la història blanc-i-negra
- b) Partit Constància – D. Corunya (any 1944)
- c) Partit Constància – Algecires – Ascens Segona Divisió (any 1962)

3. Història del bàsquet a Inca – ciclisme

- a) Sociedad Colombófila Mensajera Inquense
- b) Atletisme-tennis

VISITA 5: EL PUIG DE SANTA MAGDALENA

Data: 12 d'abril de 2014.

Hora: 10 h.

Punta de trobada: davant l'església del puig.

Ponents: Pere Fiol i Tornila, rector de Muro.

Resum

Geografia:

- Relleu de 300-304 metres.
- Relleu estructural format per calcàries liàsiques.
- Encavalcament lligat a les serres de Llevant i serres centrals de Mallorca.
- Unes 360 quarterades repartides entre diferents propietaris.
- 1931: el rector Rayó en comprà nou quartons per als ermitans.

Història:

- Constància documental d'una esglésiola en el s. XIII dedicada a Maria Magdalena.

Escola de Gramàtica. Mossèn Bartomeu Far 1533 reedità la Gramàtica de Pastrana.

- Arnau Descós el 1500 ja parla d'aquesta Escola de Gramàtica.

Mn. Antoni Domenech +1784 fou el darrer mestre.

Monges clarisses de 1491 a 1526.

Monges jerònimes 1530-1534.

Làpida sepulcral de 1934.

- Restes humanes d'abans de 1599, segons la Visita Pastoral del bisbe Vich i Manrique.

La figura del donat:

- Ja existeix l'any 1308 i acaba quan arriben els ermitans l'any 1931.

L'esglésiola:

- Segon aiguavés inaugurat el 22.06.1900.
- També s'obra en la construcció que mira al sud.

Tercer aiguavés 1934.

Els rectors de l'Ermida.

Els ermitans 1931-1985.

Santa Maria de la Unió 22.09.1963.

La Casa d'Exercicis del rector Garau.

La reforma del canonge Pere Joan Llabrés i Martorell.

El puig des Minyons.